

Actueel

De conclusies van de Lumumba-commissie: waarom we ze verdedigen en waarom ze uw aandacht verdienen.

Leen Laenens
Paul Kerstens

«Mesdames, messieurs de la commission, travaillez sur ce dossier, je vous en supplie, travaillez sur cette affaire qui a gâché des vies, qui a détruit des vies»
(Jacqueline Mpolo voor de commissie, 15 juni 2001)

De Lumumba-commissie, officieel de Parlementaire onderzoekscommissie belast met het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici, heeft haar werkzaamheden afgerond. Het resultaat is een eindrapport van bijna duizend bladzijden dat weinigen onder u ooit zullen lezen en bestuderen. De commissie is zich daarvan bewust en beveelt aan dat er een initiatief genomen zou worden om “de resultaten van de werkzaamheden van de commissie in een bevattelijke vorm uit te geven en te verspreiden voor een breed publiek” (Verslag: 844). Wat wil zeggen dat ze trots is op het bereikte resultaat, en vindt dat het de interesse van een ruimer publiek verdient. Omdat de eindconclusies van de commissie heel wat aandacht hebben gekregen en veel commentaar hebben uitgelokt, willen we in deze tekst toelichting geven bij de conclusies die we mee vorm hebben gegeven en onderschreven hebben. De antwoorden waarop mevrouw Mpolo recht heeft, hebben we niet gevonden. Maar we hebben gewerkt en gezocht, voor al degenen wiens leven verwoest werd.

Wat de conclusies zijn

Verschillende opmerkingen hebben ons duidelijk gemaakt dat heel wat mensen, zowel Belgen als Congolezen, teleurgesteld zijn; de conclusies zijn te zwak geformuleerd of evasief. “Ze hebben weer niet gedurfd”, iets van die aard. We willen daarom eerst duidelijk maken wat die tekst eigenlijk is. Het is een officieel document, dat onderschreven werd door alle democratische partijen die momenteel zetelen in het Belgische parlement en dat, voor de politieke wereld, de allure heeft van een zekere ‘onweerlegbaarheid’. Men moet zich dus goed bewust zijn van het gewicht van een dergelijke tekst. Om het simpel te stellen: in de geschiedenisboeken zal men er niet omheen kunnen. Dit is wat de Belgische overheid in 2001 heeft vastgesteld, met alle mogelijke gevolgen van dien.

Het karakter ervan heeft ook tot gevolg dat het een ‘moeilijke’ tekst is. Het is geen uitgesproken ‘mening’ en het heeft niet de directe aantrekkingskracht die een manifest kan hebben. Het is het resultaat van discussie en debat en een zoeken naar consensus. En dat betekent ook, in de moeilijkste en belangrijkste passages: complexe constructies, vaag of omfloerst taalgebruik, een gezochte woordkeuze. Deze tekst kan je niet snel even lezen. Er staat wat er staat – en dat vraagt op zich al een aandachtige lectuur – maar er staat ook veel meer. Het is een tekst die interpretatie nodig heeft. Dat zal onder meer gebeuren in het politieke debat dat integraal en wezenlijk deel uitmaakt van het hele opzet van een parlementaire onderzoekscommissie.

Wij zullen in deze tekst onze interpretatie geven van enkele punten uit de conclusies waarvoor wij bijzondere aandacht willen vragen.

De hoofdzaken van de conclusies

We geven eerst kort de hoofdpunten weer van de conclusies zodat u de, door ons gelegde, accenten kunt kaderen in het geheel. Het is daarbij niet de bedoeling exhaustief te zijn. We raden iedereen aan de volledige tekst te raadplegen die, met het integrale rapport, te vinden is op de website van de Kamer van volksvertegenwoordigers (www.dekamer.be).

De politieke eliminatie van Lumumba

De Belgische overheid heeft bijzonder actief gewerkt aan de verwijdering van Lumumba van het politieke toneel. Reeds in de eerste helft van juli 1960 ontwikkelt de Belgische regering twee initiatieven. Er wordt een diplomaat naar Congo gestuurd, om de mogelijkheden voor een staatsgreep te onderzoeken en een agent van de staatsveiligheid, om ‘achter de schermen’ te werken aan politieke destabilisatie. Daarnaast heeft ook de uitgebreide Belgische ‘technische’ steun aan de secessionistische regering van Katanga (die officieel niet erkend werd) een uitgesproken politieke betekenis. De bedoeling was om de politieke en economische macht van het Congo van Lumumba te breken. De steun aan de regering-Tshombe verliep goed georganiseerd, via een Belgische technische missie in Elisabethstad, die zich concentreerde op de organisatie en uitbouw van strategische staatsstructuren (leger, ordehandhaving, informatie, inlichtingendiensten). De leiding lag in handen van Harold d’Aspremont Lynden, die enkele weken later minister van Afrikaanse Zaken zou worden. Naast deze officiële Belgische steun, was er ook die van Union Minière, dat nauwe banden onderhield met de Belgische politieke wereld en met het koninklijk hof.

De Belgische regering nam in Leopoldstad initiatieven met het oog op politieke destabilisatie en steun aan de Congolese oppositie. Ze deed daarbij een beroep op geheime fondsen, die aangewend werden om politici te steunen, de oppositiepers (kranten en radio) te ondersteunen en undercoveracties op te zetten.

België dringt aan op de arrestatie van Lumumba, om te vermijden dat hij opnieuw aan de macht zou komen, na zijn afzetting als eerste minister door president Kasavubu (die daartoe, op zijn beurt, ‘gestimuleerd’ en geadviseerd werd vanuit Brussel). Als deze arrestatie niet het gewenste effect heeft – Lumumba blijft politiek invloed uitoefenen – moet Lumumba zo sterk mogelijk geïsoleerd worden, om diens «*élimination définitive*» (dixit minister van Afrikaanse Zaken d’Aspremont Lynden) van het politieke toneel te verzekeren. Een eenduidige verklaring van wat dit concreet kon inhouden, kan niet gegeven worden.

België en de fysieke eliminatie van Lumumba

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de diverse plannen of pogingen om Lumumba te vermoorden en de uiteindelijke moord van 17 januari 1961. Het onderzoek heeft heel wat materiaal opgeleverd, dat aantoonde dat er verschillende plannen en pogingen tot moord zijn geweest. Moord, of ‘fysieke eliminatie’, was dus wel degelijk een denkbare optie. De meeste van deze plannen, die veelal amateuristisch en weinig geloofwaardig waren, hebben een particuliere, en dus geen officiële, oorsprong. Wel wisten Jules Loos en Louis Marlière, die vanuit Brazzaville werkten «*onder dekking en de politieke verantwoordelijkheid van minister d’Aspremont Lynden*» (Verslag; 835), van deze plannen af en verleenden ze in bepaalde gevallen ook logistische steun.

Er zijn twee plannen geweest die, naast een particuliere, ook een uitgesproken ‘officiële’ signatuur hadden. Een eerste voorzag in de ontvoering van Lumumba uit zijn ambtswoning, tijdens de periode van zijn huisarrest; het plan ging niet door, maar de uitvoering ervan zou gebeuren onder leiding van commandant Noël Dedeken, in opdracht van generaal Cumont, stafchef van het Belgisch leger. Een tweede, is de missie Van Gorp en Pilaet, een plan dat ook niet tot uitvoering werd gebracht, maar waarvan geweten is dat de uiteindelijke beslissing voor het aanvangen van de actie lag bij de minister van Afrikaanse Zaken.

Over de moord zelf heeft het onderzoek weinig opgeleverd, en dat is niet toevallig. In het geval van moord met voorbedachten rade, zal geprobeerd worden om alle mogelijke bewijslast te vermijden of te verbergen. Alle informatie betreffende de moord berust op getuigenissen, die, om verschillende redenen, weinig betrouwbaar zijn. Wel heeft het onderzoek een striktere chronologie van de gebeurtenissen opgeleverd.

Dit wil echter niet zeggen dat het verslag geen belangrijke zaken aanbrengt. Zo is duidelijk aangetoond, dat de Belgische regering aanstuurde op de overbrenging van Lumumba naar Katanga en Belgen de opdracht gaf om mee te werken aan de realisering van die transfer.

De commissie besluit:

In het licht van wat voorafgaat, met de normen inzake publieke moraal van vandaag en zonder te treden in toenmalige persoonlijke morele afwegingen komt de commissie tot de conclusie dat sommige Belgische regeringsleden en andere Belgische actoren een morele verantwoordelijkheid dragen in de omstandigheden die tot de dood van Lumumba hebben geleid.

(Verslag; 839)

De vaststellingen en aanbevelingen

Hiermee worden de conclusies afgesloten. Er worden acht vaststellingen vermeld, die fouten of tekortkomingen van het Belgische beleid aantonen. Het gaat om vergaande vaststellingen met betrekking tot de politieke besluitvorming, de rol van de koning, de controle op de regering, de werking van de veiligheidsdiensten, de situatie van de Belgische ambtenaren in Congo en de vermenging van private en publieke belangen. De aanbevelingen van de commissie aan de regering spelen hierop in.

De morele verantwoordelijkheid

Laten we eerst verder ingaan op wat, op het eerste gezicht, het eigenlijke onderwerp was van het onderzoek: de moord op Lumumba en de mogelijke Belgische betrokkenheid. Wat weten we eigenlijk van die moord? Bijzonder weinig. Dat Lumumba op 17 januari om 21.43 uur vermoord werd, in de aanwezigheid van minstens één Belg. Maar dat is niet alles wat erover te vertellen valt.

Vast staat, dat België officieel betrokken was bij de overbrenging van Lumumba naar Katanga en die overbrenging leidde naar de moord. Uit het onderzoek is gebleken, dat die overbrenging niet zomaar het gevolg was van de omstandigheden, te weten: dat in het militaire Camp Hardy, waar Lumumba gevangen zat, munitie dreigde. Het gaat om een strategie die al heel wat vroeger ontwikkeld werd. Reeds begin december was de overbrenging naar Katanga een reële mogelijkheid en zelfs eind september wordt al een dergelijke actie beoogd; het gaat dan wel om de transfer van Gizenga en Mpolo, die beide gearresteerd waren, maar men mag niet vergeten dat toen ook erg actief geprobeerd werd om ook Lumumba te arresteren.

De vraag moet gesteld worden, wat de betekenis kon zijn van die overbrenging. Een mogelijk antwoord is: Lumumba overbrengen naar een 'veilige' gevangenis. Het was duidelijk dat Lumumba, in gevangenschap in de nabijheid van Leopoldstad, nog altijd een politiek gevaar inhield. Voor Marlière betekende het veilige aspect echter ook 'à l'abri de l'ONU': een plek waar de Verenigde Naties niet konden ingrijpen. De Verenigde Naties konden in Katanga minder goed de toestand controleren, dan in de rest van Congo; het gebied werd grotendeels gecontroleerd door Katangese militaire en inlichtingendiensten, die uitgebouwd werden door – en onder supervisie stonden van – Belgisch personeel.

Dit is een delicaat punt. Officieel is het zo, dat dit personeel wél de Belgische nationaliteit had én in Belgische dienst was, maar geaffecteerd was en onder Katangees bevel stond. Dit was voorzien in het Vriendschaps-, bijstands- en samenwerkingsverdrag dat onder meer technische ondersteuning door België beoogde. Ongeacht het feit dat Katanga als staat niet erkend was, en België er dus per definitie geen

technische ondersteuning aan kon verlenen, is het belangrijk dat de conclusies het volgende stellen met betrekking tot de Belgische ambtenaren en officieren, werkzaam in het onafhankelijke Congo:

In de praktijk was, wat hun opdrachten betreft en wie hun opdrachtgevers waren, niet steeds duidelijk, niettegenstaande het statuut voorzag in de terbeschikkingstelling van de Congolese overheid. (Verslag; 830)

De betekenis van deze zin kan niet overschat worden. Iedere Belg, die van ver of dichtbij betrokken was bij de gebeurtenissen in Elisabethstad die 17de januari – en dat zijn er nogal wat, – beweerde immers ‘machteloos’ te zijn, want, handelend onder bevel van de Katangese regering.

Laten we nog even verder gaan en de vraag stellen, wat uiteindelijk met Lumumba moest gebeuren. Een langdurige detentie van Lumumba op Katangees grondgebied was een zeer moeilijke zaak. Internationaal zou het de regering-Tshombe nog meer compromitteren. En ook in Katanga was Lumumba een politiek gevaar: pro-lumumbistische troepen bezetten het noordelijk deel van het Katangese grondgebied. Dit alles in acht genomen, kan men moeilijk uitsluiten dat de overbrenging gebeurde met het oog op fysieke eliminatie (om dit nobele eufemisme nog eens te gebruiken). Het onderzoek heeft enkele zaken aan het licht gebracht, die erop wijzen dat de autoriteiten in Brussel zich daarvan bewust moeten geweest zijn.

Vanuit dit perspectief lijkt het erop, dat de conclusies elementen bevatten die neerkomen op een negatieve bewijslast. De Belgische regering stuurt wel aan op de arrestatie en de overbrenging van Lumumba, maar vraagt geen garanties voor een juridisch correcte behandeling, of voor de fysieke integriteit van Lumumba. Evenmin werd actie ondernomen om een correcte gang van zaken in Katanga te verzekeren en om de executie te verhinderen. Impliciet betekent het, dat de commissie erkent, dat de Belgische regering de mogelijkheden had om dit alles *wel* te doen.

Laat het duidelijk zijn dat wij vinden dat België een bijzonder grote verantwoordelijkheid draagt voor de moord op Lumumba. Wat moet dan verstaan worden onder ‘morele verantwoordelijkheid’?

Het vaststellen van juridische verantwoordelijkheden zou in feite neerkomen op een minimalisering ervan. Men zou zich noodgedwongen moeten beperken tot die elementen waarvoor harde bewijzen geleverd kunnen worden. In de praktijk betekent dit, dat men zichzelf slachtoffer maakt van de tactiek om werkelijke bewijslast te vermijden of te laten verdwijnen. Het zou ook leiden tot het beschuldigen van enkele individuele personen, waarvan de meeste reeds overleden zijn. Maar zij zijn niet de enige schuldigen; ook in een oorlog moet de belangrijkste verantwoordelijkheid niet bij de soldaat gesitueerd worden.

Bovendien zou een juridische beschuldiging de indruk kunnen geven, dat de zaak afgehandeld is. De schuldigen zijn genoemd, en daarmee uit. Een morele schuld breidt de verantwoordelijkheid uit van de feitelijkheden van de moord, naar de omstandigheden waarin de moord gesitueerd moet worden. Terwijl het vaststellen van een ‘politieke verantwoordelijkheid’ een zeker gevaar inhoudt, dat de zaak ‘gehistoriseerd’ wordt en de schuld bijna exclusief zou situeren bij de toenmalige regering, is de reikwijdte van een ‘morele’ schuld erg ruim en sluit ze duidelijker een vraag in aan de huidige regering, om verantwoordelijkheid te nemen. De vaststellingen en aanbevelingen die erop volgen, winnen daardoor aan gewicht en urgentie.

Belgische interventies

In het kader van de strijd tegen Lumumba, is België rechtstreeks tussengekomen in binnenlandse Congolese aangelegenheden, en dit op verschillende manieren, waaronder militair. De conclusies vermelden hieromtrent:

Hoewel Congo sinds 30 juni 1960 een onafhankelijke en soevereine staat was geworden, dienen we vast te stellen dat dit België en een aantal andere landen niet heeft weerhouden om rechtstreeks te interveniëren in de binnenlandse aangelegenheden van Congo. Dit dient onderscheiden te worden van de humanitaire acties die door de Belgische regering werden ondernomen ter bescherming van de Belgische burgers in Congo vlak na de onafhankelijkheid. (Verslag; 829)

België schond hiermee de beginsels van non-interventie, zoals bepaald door de Verenigde Naties, en daarvoor kunnen geen beweegredenen van humanitaire aard worden ingeroepen.

België mengde zich ook in de binnenlandse aangelegenheden, door het ondersteunen van anti-Lumumba-propaganda, het aanzetten tot burgerlijke ongehoorzaamheid, het onderzoek naar de mogelijkheid tot staatsgreep en fysieke eliminatie, en het omkopen van politici. Nog geen twee weken na de onafhankelijkheid, schond België de democratische grondbeginselen waarmee het zelf de Congolese republiek had uitgerust.

De Belgische staat heeft op verschillende punten het internationaal recht geschonden en heeft niet alleen Lumumba, maar ook Congo als geheel, grote schade berokkend. Dit betekent dat België, naast het aanbieden van officiële verontschuldigingen aan het hele Congolese volk, ook verplicht is tot een schadevergoeding, zoals het rechtssysteem dit voorziet in het geval van de gepleegde inbreuken. De omvang van de schade kan niet berekend worden, maar is immens. De Belgische regering moet bijkomende middelen vrijmaken om in een symbolische, maar fundamentele, vergoeding te voorzien. Deze middelen kunnen gebruikt worden voor schuldkwijtschelding en voor werken die de sociale en economische heropbouw van Congo ten goede komen.

Daarnaast moet officieel vastgesteld worden, dat corruptie en politieke eliminatie, door middel van staatsgreep of moord, niet eigen zijn aan Congolese normen of tradities. Deze 'Afrikaanse' praktijken hebben niet een exclusieve Congolese origine, maar blijken even goed onder Belgische invloed geïnstalleerd of gepropageerd te zijn geweest.

Het onverwerkt verleden

Een algemene vaststelling van de commissie, na de vele maanden van onderzoek en reflectie, is:

De commissie is van oordeel dat er, zowel bij de Congolese bevolking als bij de Belgen, sprake is van «onverwerkt verleden». (...) Tal van grieven waarover noch de academische wereld, noch de politieke wereld klaarheid brachten, blijven voortwoekeren. (Verslag; 839)

Dit toont aan dat het onderwerp nog altijd erg gevoelig ligt en een bijzonder grote betekenis heeft behouden, zowel voor Belgen als voor Congolezen. Het toont volgens ons ook aan, dat het dieperliggende onderwerp van onderzoek niet de moordzaak was, maar de verhouding tussen beide volkeren.

Die verhouding is en blijft in belangrijke mate problematisch, omdat ze gebaseerd is op misverstanden, wantrouwen, en een gebrek aan zelfkritiek. Dat geldt langs beide kanten, maar wij moeten in de eerste plaats onszelf bevragen.

Er bestaat een tendens om ons te distantiëren van deze problematiek, door de afstand te benadrukken. De geografische afstand wordt versterkt door verwijzingen naar exotische 'indigene' waarden en normensystemen; de afstand in tijd door het benadrukken van de historische context. Op die manier wordt aan de eigenlijke aard van de problemen voorbijgegaan. Immers, de democratische en rechterlijke grondbeginselen die we nu kennen, zijn dezelfde als in 1960. En politici als Patrice Lumumba deden geen beroep op andere, zogenaamd 'authentieke' principes, maar steunden hun project voor het onafhankelijke Congo op moderne democratische grondvesten. De historische context is van groot belang, maar het moet duidelijk zijn, dat die context vooral mentaal of ideologisch van aard is. De Belgische blik op Congo was in belangrijke mate bepaald door een superieure en paternalistische houding die teruggaat op het kolonialisme. In de inleiding tot de conclusies, lezen we daaromtrent onder meer:

Het is duidelijk dat de overgang van de ene dag op de andere van Congo, van koloniale tot soevereine status, niet correspondeert met de ontwikkeling in de mentaliteit van sommige Belgen, die nog lange tijd gekenmerkt blijft door een koloniaal denkpatroon. (Inleiding; 829)

Deze denkwijze komt duidelijk tot uiting in het feit, dat het de algemeen aanvaarde politieke opinie was, dat België niet alleen het recht, maar ook de plicht had, om rechtstreeks in het soevereine Congo tussen te komen. Achterliggende redenering is dat Congo te snel de onafhankelijkheid had bekomen en die onafhankelijkheid nog niet aankon.

Een gevolg hiervan was, dat België zich de macht en de kennis toe-eigende, om te bepalen welke politici in staat waren om het land te besturen. De mening van de Congolese bevolking was van geen enkele tel. Zo wordt, half juli 1960, een diplomaat naar Leopoldstad gezonden, om uit te zoeken of het mogelijk was, om, door een staatsgreep, Justin Bomboko aan de macht te brengen. Bomboko kan bezwaarlijk als representatief voor de Congolese bevolking beschouwd worden, vermits zijn partij bij de verkiezingen slechts één van de 137 zetels behaalde in de kamer van volksvertegenwoordigers, tegenover 41 voor de alliantie rond de MNC van Lumumba. Een tweede voorbeeld is Mobutu, die noch bij de bevolking, noch in het leger op grote steun kon rekenen, toen hij in september op het politieke toneel verscheen. Hij bekwam zijn macht in grote mate, door het feit dat hij, onder meer vanuit België, de fondsen bekwam om de soldij van de militairen te betalen. Op langere termijn heeft dergelijke politiek er mee toe geleid, dat een politieke kaste geïnstalleerd werd die, zowel wat de machthebbers als wat de oppositie betreft, niet representatief was voor de Congolese bevolking. Een dergelijke politiek had tot gevolg, dat het Congolese volk in 1960 de democratie ontnomen werd en deze nooit heeft kunnen herwinnen.

Omdat het onderzoek gewezen heeft op dergelijke problemen, is het mogelijk dat de Lumumba-commissie de basis kan worden voor een nieuwe dialoog tussen Belgen en Congolezen, gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederzijds respect. Het is belangrijk, dat het onderzoek zowel op Congolezen als op Belgen betrekking had. Dit betekent dat België erkent, dat wij samen een zelfde verleden delen. Verdere studie van dat verleden – die door de commissie noodzakelijk wordt geacht – moet dan ook gebeuren door samenwerking tussen onderzoekers uit beide landen. Voor België, lijkt het ons aangewezen, dat het Afrika Instituut uitgerust wordt om dergelijk onderzoek en debat hieromtrent te coördineren. Vanuit hetzelfde perspectief, moeten ook Congolese instituten voldoende concrete steun van België krijgen.

Om aan de commissie een dergelijke rol van katalysator toe te kennen, is het nodig, dat er een degelijke evaluatie van de werkzaamheden van de commissie wordt gemaakt, waarbij het volledige team van experts betrokken wordt. De commissie heeft goed gewerkt, maar zag zich regelmatig met moeilijkheden geconfronteerd; het is belangrijk dat dit vastgesteld en verduidelijkt wordt. De commissie heeft vooral met gesloten deuren vergaderd, waardoor de bevolking weinig zicht heeft op de werking ervan. Een dergelijke evaluatie kan klaarheid brengen en eveneens nuttig zijn, indien een gelijkaardige werkwijze in de toekomst overwogen wordt.

Het officiële België heeft nooit erkend dat het kolonialisme niet alleen inhield dat het Congolese grondgebied tot België behoorde, maar ook dat Belgen en Congolezen deel uitmaakten van een zelfde gemeenschap. Daarom hadden Congolezen bij de onafhankelijkheid niet de mogelijkheid om te kiezen voor de Belgische nationaliteit, of verkregen ze evenmin vrije toegang tot het Belgische grondgebied. Andere koloniale mogendheden kenden ex-gekoloniseerden wel dergelijke rechten toe. Congolezen, Rwandezen of Burundezen die in België woonden, waren en bleven evenzeer vreemdelingen als Nigerianen, Chilenen of Japanners. Ook nu nog blijkt dagelijks, dat wij ons meer betrokken voelen bij de Verenigde Staten, dan bij Congo, Rwanda of Burundi.

Als de commissie in de conclusies de hoop uitspreekt, dat haar werkzaamheden zullen «bijdragen tot een betere verstandhouding tussen beide volkeren» (Verslag; 844), dan moet de Belgische samenleving, in al

haar geledingen, hieruit vertrekken. De regering kan het voortouw nemen, door niet alleen voor de Congolezen in Congo, maar ook voor deze die in België wonen, initiatieven te ontwikkelen met het oog op gelijkwaardigheid en een sterkere aanwezigheid in het openbare leven in België. Inhoud en uitwerking van dergelijke projecten, moet gebeuren in overleg met vertegenwoordigers van de vele Afrikaanse organisaties en verenigingen in België; maar een eerste stap zou kunnen zijn, dat een centrum wordt opgericht dat fungeert als knooppunt voor de Afrikaanse gemeenschappen, waarin ook een belangrijke plaats voorzien wordt voor een betere informatie over de Afrikaanse actualiteit, zodat het kan uitgroeien tot een forum voor ontmoeting en debat.

Besluit

We hebben hiermee willen aantonen dat de conclusies van de Lumumba-commissie belangrijk en betekenisvol zijn. Er is nog veel meer in terug te vinden, dan wat wij hier hebben voorgesteld, en we nodigen iedereen uit, om zelf de tekst te lezen en te interpreteren.

Voor sommigen zal het ironisch lijken, dat een onderzoek over de moord op Lumumba de aanleiding zou zijn om de Belgisch-Congolese verhoudingen te versterken en te verbeteren, maar niet voor ons. Als dat het resultaat van al het werk zou zijn, kan Lumumba misschien, eindelijk, rusten in vrede.

Alle verwijzingen zijn naar het «Verslag namens de onderzoekscommissie uitgebracht» over het Parlementair onderzoek met het oog op het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici, en dat op 16 november 2001 werd neergelegd bij de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers.

Een kopie van de conclusies van de commissie, die deel uitmaken van het verslag, kan opgevraagd worden bij de auteurs.

Bio

Leen Laenens is Volksvertegenwoordiger in het federaal parlement voor Agalev, effectief lid van oa commissie buitenlandse betrekkingen en was lid van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord.

Paul Kerstens is licentiaat Afrikaanse Talen en Culturen en was de studiemedewerker van Leen Laenens voor de Lumumba-commissie